

De VVD en het nationaal belang

Nederlanders hebben "de opvallende behoefte om hun belangen met een moralistisch sausje te overgieten." En moraliseren ligt niet goed in de VVD. Dat blijkt ook maar weer uit de recente publicatie van de Prof. mr. B.M. Teldersstichting, getiteld 'Nationaal belang; over de bruikbaarheid van het begrip voor een liberaal buitenlands beleid', geschreven door P.G.C. van Schie.¹ In dit geschrift wordt getracht "de heersende code om in moralistische termen over buitenlandse politiek te praten" te doorbreken.²

Het kan niet anders of het rapport moet tegelijk bedoeld zijn als onderbouwing van de uitspraak van VVD-fractievoorzitter Bolkestein om de Nederlandse buitenlandse politiek met "meer gevoel voor *Realpolitik*" te voeren. Ook de belofte in de Herijkings-nota van Buitenlandse Zaken om het buitenlands beleid meer te richten op de behartiging van het nationale belang wordt in de studie besproken. Het is interessant te vernemen wat de in ideologisch opzicht dominante coalitiepartner in het huidige kabinet over dit onderwerp te vertellen heeft.

Onreine elementen

Weliswaar verwijst de titel van de studie naar de bruikbaarheid van het begrip 'nationaal belang' voor een liberaal buitenlands beleid. Maar de pretentie van het rapport strekt wijder. Schrijver

is namelijk uit op een formulering van het begrip nationaal belang die voor de hele samenleving bruikbaar is. "Onze invulling van het 'nationaal belang' zal daarom op een hoog intersubjectief gehalte mikken." Zodat zij kan dienen als basis van een omschrijving die iedereen als voldoende zal ervaren als grootste gemene deler.³

Ook wij, behorend tot Hare Majesteits meest loyale oppositie, zouden ons dus aangesproken moeten voelen door de uitwerking die Van Schie geeft van de "zuivere hantering van het begrip nationaal belang", zoals de titel van een van de hoofdstukken luidt.

Als 'kern' van het nationaal belang noemt de studie "de drijfveer die individuen in het liberale contractdenken ertoe brengt een staat op te richten", namelijk het verschaffen van veiligheid. De belangrijkste opdracht voor de staat in het internationale verkeer is het voorkomen dat de burgers en/of het grondgebied slachtoffer worden van agressie en het verdedigen tegen agressieve daden die toch zouden kunnen worden ondernomen. Dit is het 'vitale' nationaal belang: de fysieke veiligheid van burgers en staat.⁴

Naast de zorg voor de fysieke veiligheid komt dan het tweede element van het nationale belang: het voortbestaan van de staat als vrije, pluralistische samenleving met democratische besluitvormingsprocedures; de bescherming

van fundamentele waarden *binnen de eigen grenzen* (cursivering van Van Schie, ThB). Ten derde noemt het geschrift voor het buitenlands economisch beleid als 'hoofdtaak' het afbreken van handelsbelemmeringen, en het openhouden van toegangswegen tot handelspartners en de doorgangsroutes voor het (handels)verkeer. Deze taak kan worden aangevuld met vergroting van de exportkansen van het Nederlandse bedrijfsleven.⁵

Wat dan te vinden van ontwikkelings-samenwerking of mensenrechtenbeleid? Welnu, de auteur heeft de definitie van nationaal belang willen 'zuiveren' van elementen 'die het concept vertroebelen'. Het zou hierbij bovendien gaan om "de export van bepaalde waarden", zoals 'de universaliteit van de mensenrechten', 'de superioriteit van de liberaal-democratische politieke orde' en 'het tonen van hulpvaardigheid', waar de Nederlandse burgers geen direct gemeenschappelijk belang bij hebben. Deze waarden dienen scherp van de nationale belangen onderscheiden te worden.⁶ Zij zijn ondergeschikt aan de drie door de auteur geselecteerde elementen van het nationale belang. In een partij, waarin iemand die het woord 'moraliseren' gebruikt het risico loopt met pek en veren de zaal uit gegooid te worden, zijn dergelijke elementen 'onzuiver', onrein.

*"Where are we going?" I asked.
"I don't know," he said. "Just driving."
But this road doesn't go anywhere," I told him.
"That doesn't matter."
"What does?" I asked, after a little while.
"Just that we're on it, dude," he said.*

Bret Easton Ellis, Less than zero (London 1986) 195.

Natuurlijk mogen politici waarden uitdragen, maar, zo volgt de waarschuwing: Zij moeten ervoor beducht zijn dit niet te veel in verheven termen te formuleren en bovendien zal de effectiviteit extra zwaar in de besluitvorming moeten wegen op basis van 'een nauwgezette kosten-baten-analyse'.⁷

De definiëring van het begrip 'nationaal belang' en de gevolgen daarvan voor het Nederlandse buitenlands beleid vormen de kern van het rapport. Het bevat daarnaast een beschouwing over het gebruik van de term nationaal belang in het politieke debat in een aantal landen, vooral de Verenigde Staten. Schrijver geeft vervolgens een overzicht van de bezwaren die tegen het gebruik van de term ingebracht kunnen worden. Zo wordt onder andere genoemd dat de term vaag zou zijn, dat zij kan worden misbruikt voor partijpolitieke doeleinden, dat zij achterhaald zou zijn, of morcel verwerpelijk, of niet in overeenstemming met liberale beginselen. De bezwaren die erop neerkomen dat het begrip niet goed hanteerbaar is, worden in het vervolg van het rapport weersproken.

Europa

Een belangrijk argument, namelijk dat het vooropstellen van het nationale belang als gevolg van de toegenomen interdependentie achterhaald is, wordt gebruikt in het WRR-rapport 'Europa wat nu?'⁸ onder het kopje 'Europees versus Nederlands belang?'. Het geschrift van de Teldersstichting haalt de passage in dat rapport aan, waarin staat dat de Europese Unie Nederland de mogelijkheid biedt om, onder erkenning van de onderlinge afhankelijkheid, actief met anderen de omstandigheden mee te beïnvloeden waar ons land al-

leen geen greep op heeft. Door ligging, verwevenheid en de aard van de problemen is er op steeds minder terreinen nog sprake van een werkelijke nationale autonomie. "Niet overdracht en verlies aan soevereiniteit is aan de orde," zo stelt het WRR-rapport, "maar het collectief hernemen van invloed en een greep op ontwikkelingen, die ook de grootste Lid-Staten individueel hebben verloren."⁹

Deze overweging vermag Van Schie niet te overtuigen. Hij doet deze ontwikkeling van toenemende onderlinge afhankelijkheid af met de opmerking dat het nog niet op grote schaal heeft geleid tot verzwakking van de nationale loyaliteitsgevoelens. En daarnaast vermoedt de auteur – hij is hier merkbaar voorzichtiger – dat de relevantie van het nationale belang "door de toegenomen contacten over de grens heen en de onderlinge vervlechting wel eens eerder (kan) zijn vergroot dan verkleind."¹⁰ Daarbij gaat de schrijver ervan uit dat de belangen van de burgers in de eerste plaats via hun nationale regeringen behartigd worden. De toenemende samenwerking binnen de Europese Unie (het mag in dit rapport geen integratie heten; die term is in de VVD kennelijk ook onrein geworden) moet dienstbaar blijven aan de nationale belangen van de deelnemende landen.¹¹ Het geschrift gaat er voor het gemak vanuit dat de nationale belangen van de deelnemende landen overeenkomen met de belangen van de burgers van Europa.

Het CDA, althans het Wetenschappelijk Instituut dat voor die partij werkzaam is, gaat van een andere aanname uit. In het recent verschenen rapport 'Waarheid en waardigheid; civil society

en samenwerking in Europa' wordt het volgende aanbevolen: "Het dienen van de burger, met zijn of haar idealen, dromen, belangen, banden met anderen, tekortkomingen en zwaktes, zou het hoofddoel moeten zijn van de Europese integratie. De burger is als verantwoordelijk persoon in politiek opzicht het beste gediend met een democratisch politiek systeem onder de heerschappij van het recht, waarin de mensenrechten worden gerespecteerd. Dit geldt niet alleen voor de nationale staat, maar ook voor de Europese Unie, die is gaan beschikken over publiek gezag."¹²

De VVD mag zich overigens uiterst gelukkig prijzen dat Bondskanselier Kohl zich in Europa door méér laat leiden dan door het zuivere nationale belang, zoals dit in het geschrift

---

Waarden zijn in het nationaal belang.

---

van de Teldersstichting gedefinieerd wordt. Historisch besef en de wil de bewegingsvrijheid van de Bondsrepubliek bewust en stelselmatig in te perken in het kader van Europese integratie zijn niet anders te verklaren dan uit de onderschikking van het Duitse nationale belang aan de hogere waarde van vrede op het continent. Bondskanselier Kohl zei begin dit jaar in Leuven: "De politiek van de Europese eenwording is in werkelijkheid een vraag van oorlog en vrede." De heer Bolkestein, die zich heeft voorgenomen ertoe bij te dragen dat de Nederlandse buitenlandse politiek met meer gevoel voor *Realpolitik* gevoerd wordt, legde dit uit als een dreigement. Volgens de fractievoorzitter van de VVD zou de uitspraak van de Bondskanselier neer zijn gekomen op: de integratie van Europa moet lopen zoals wij willen, anders komt er oorlog met de Bondsrepubliek.¹³ Zou de VVD een blinde vlek hebben voor de mogelijkheid dat natio-

nale belangen voor sommigen in het licht van waarden worden beoordeeld?

Ook een erkend realist als Henry Kissinger meent dat een systeem van machtsevenwicht, waarin staten hun nationale belangen volgen, alleen kan functioneren op basis van gedeelde waarden. Hij neemt het internationale systeem ten voorbeeld, dat begin negentiende eeuw in Europa tot stand kwam, en dat de langste periode zonder grote oorlogen op het continent inluidde. Het werd volgens Kissinger gekenmerkt door een combinatie van legitimiteit en evenwicht, gedeelde waarden en buitenlands beleid dat uit was op machtsevenwicht.

Over de periode die nu is aangebroken schrijft Kissinger: *"One can only hope that something akin to the Metternich system evolves, in which a balance of power is reinforced by a shared sense of values. And in the modern age, these values would have to be democratic."*¹⁴

De afwezigheid van de disciplinerende werking die vóór 1989 uitging van de Oost-Westtegenstelling plaatst staten voor de verleiding meer dan voorheen hun beleid op hun nationale eigenbelang te baseren. Het pleidooi van de Teldersstichting geeft toe aan die verleiding. Het haakt in op een uiterst riskante tendens en het is de vraag of dat wel in het Nederlandse belang is. Is het in ons belang dat grote mogendheden als Duitsland en Rusland zegevierend uit de *'struggle for mastery in Europe'* tevoorschijn komen? Of zou dat niet liever de Europese Unie moeten zijn, waarin de nationale belangen van de verschillende staten ingebed zijn, en waarin niet alleen de kleinere landen, maar bovendien ook nog eens de Europese burgers een stem hebben?

Het VVD-rapport gaat hier op een gevaarlijke toer. Al eerder heeft VVD-minister Zalm van Financiën de Europa-discussie verziekt door de plotselinge constatering dat Nederland aan contributies meer betaalt aan de Europese Unie dan het aan directe middelen weer terugkrijgt. Wat Van Schie in zijn rapport doet, is deze uitspraak te veralgemeniseren tot: "Dit inzicht heeft tevens gevolgen voor eventuele financiële bijdragen aan internationale samenwerkingsverbanden: het nationaal belang dicteert dat een regering er zorg voor draagt dat het profijt van de samenwerking gelijke tred houdt met de hoogte van de contributie."¹⁵ Wordt dat een nieuwe richtlijn voor de VVD? Gaat die ook gelden voor het Nederlandse lidmaatschap van het Internationaal Monetair Fonds (IMF)? Van de Noord-atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)? Van de EBRD (Europese Bank voor Herstel en Ontwikkeling)?

Inhoudelijke opdracht

Het geschrift is een VVD-stuk, dat tracht aan te tonen dat het vooropstellen van het nationale belang uitstekend past in de liberale traditie. De wereldgemeenschap is in die redenering opgebouwd uit staten bevolkt door individuen die binnen hetzelfde politieke verband wensen samen te leven. In de staat hebben deze individuen een instrument om voor hun gezamenlijke belangen op te komen. De hoofdstroom van liberale politici ziet het als zijn taak om in de buitenlandse politiek op te komen voor het nationale belang van het eigen land. Het voortbestaan van de staat is uiteindelijk geen belang op zich, maar onderworpen aan de wil van de overgrote meerderheid van de burgers. Aan de *volonté générale* wordt door de liberalen de verdediging van het natio-

nale belang ontleend, "... de drijfveer die individuen in het contractdenken ertoe brengt een staat op te richten: het verschaffen van veiligheid".¹⁶ Dat is niet immoreel, aldus Van Schie: "Het bouwen aan een internationale rechtsorde, de inzet voor de mensenrechten en de overdracht van middelen aan arme mensen in ontwikkelingslanden vinden hun begrenzing in het Nederlandse belang; een staat die dat belang niet langer voorop stelt handelt ten opzichte van zijn burgers immoreel."¹⁷

In de visie van het VVD-geschrift is er geen uitgangspunt dat uitstijgt boven de wil van de verzamelde individuen. Aan *ni Dieu, ni maître* is hun nationale belang ondergeschikt. Wij vinden dat een herkenbare, maar gevaarlijke stellingname. Want zijn bescherming van de fysieke veiligheid, bescherming van de rechtsorde en bevordering van de economische belangen werkelijk doelen van de hoogste orde in de buitenlandse politiek? Het is belangrijk om zich te herinneren dat bescherming van de fysieke veiligheid, handhaving van *law and order* en bevordering van een kapitalistische economie de kern van het programma van de ideologie van de nationale veiligheid uitmaakten, zoals die begin jaren tachtig nog in Latijns Amerika of Zuid Afrika beleden werden. Nu tracht de VVD in haar streven de aanhang te verbreden veel ideeën van anderen in haar eigen visie op te nemen. Maar wij willen er niet van uitgaan, dat zij ook maar enigszins in die richting zou willen verschuiven.

Wij zijn er in het CDA dan ook van overtuigd dat uiteindelijk de kwaliteit van het staatsverband en de mate waarin het aan zijn inhoudelijke opdracht voldoet van hoger orde zijn dan de

bescherming van de uiterlijke kenmerken. Om de toespraak ter gelegenheid van de opening van het Academisch jaar van CDA-fractievoorzitter Enneüs Heerma aan te halen: het is ons eerder om de inhoud dan om de vorm te doen. De kwaliteit en de opdracht van het staatsverband worden ontleend aan het beginsel van de publieke gerechtigheid. Deze vertegenwoordigt een waarde, die zin geeft aan constructies als het staatsverband. Een waarde, die erop wijst dat macht ten dienste hoort te staan van recht; dat veiligheid, staatsinstellingen en economische ontwikkeling instrumenten zijn om mensen tot hun recht te laten komen. Het nationale belang kan alleen begrepen en gedefinieerd worden in het licht van waarden.

Als een bestaand staatsverband niet meer in staat is om aan die inhoudelijke opdracht te beantwoorden, komen burgers in verzet. Dikwijls weten zij de werking van de instellingen zó te corrigeren, dat deze in kwalitatieve zin verbeteren. Op die manier kon in Nederland de parlementaire democratie langs de weg der geleidelijkheid tot ontwikkeling komen. Bij tijd en wijle is een fundamentele omwenteling nodig, zoals in 1989 in Midden-Europa heeft plaatsgevonden. Ook kan het vóórkomen dat bepaalde aspecten van de staatsopdracht niet meer door één staat afzonderlijk behartigd kunnen worden. Dan is samenwerking tussen staten nodig op de betreffende deelreinen. Soms is zelfs samenwerking niet voldoende en moet er een bijzondere, bovenationale, bestuurslaag in het leven worden geroepen, zoals in de Europese Unie. Die is op haar beurt eveneens onderworpen aan de inhoudelijke toets die ook voor nationale staten gold. Democratische controle door de

burgers maakt onderdeel uit van die toets.

"Internationale samenwerking mag geen doel in zichzelf worden," zo meent het VVD-rapport, "maar moet dienstbaar blijven aan de belangen van de deelnemende landen."¹⁸ Wij zouden zeggen dat ook de belangen van de deelnemende landen geen doel in zichzelf mogen worden. En wij zouden daaraan toevoegen dat internationale samenwerking dienstbaar moet zijn aan de burgers om wie het gaat en die zich daartoe vertegenwoordigd moeten weten in een parlement dat op dezelfde schaal opereert als die van de internationale samenwerking. Het welzijn van de burgers mag niet ondergeschikt worden gemaakt aan het toevallige resultaat van de onderlinge machtsverhoudingen tussen nationale staten.

Wij zijn binnen het Wetenschappelijk Instituut geïnspireerd geraakt door het concept van de *civil society*, zoals dat door de vroegere Midden- en Oost-Europese dissidenten is uitgewerkt. In hun strijd voor democratie en respect voor de mensenrechten hadden zij het volgende heel helder voor ogen: Een regering die in interne aangelegenheden de mensenrechten respecteert, zal ook de rechten van andere volken en staten in acht nemen. En een regering die haar eigen burgers naar willekeur behandelt, zal zich ook naar willekeur gedragen in haar internationale betrekkingen. De afwezigheid van interne vrede in Midden- en Oost-Europa was de oorzaak van de afwezigheid van vrede in de internationale betrekkingen in Europa als geheel.¹⁹

De auteur geeft met kennelijke instemming een citaat van John Lewis Gaddis, dat luidt dat definities van het nationa-

le belang alle lijken neer te komen op "*the need to create an international environment conducive to the survival and prospering of the nation's domestic institutions*".²⁰ Zelf doet hij er weinig mee. Het past eigenlijk niet zo goed in zijn waardenvrije definitie van nationaal belang. En toch: een internationale omgeving, waarin de waarden van democratie, respect voor de mensenrechten, vreedzame betrekkingen, solidariteit, economische ontwikkeling en *civil society* worden verzekerd, is een steun in de rug voor de fysieke veiligheid van Nederland, de binnenlandse rechtsorde en de kansen voor de economie. Waarden zijn in het nationale belang.

Inderdaad, in het CDA houden wij het element van 'waarden' in de definitie van het nationale belang. Wij gaan het 'vervuilen', om in de termen van het VVD-rapport te blijven. Wij herinneren ons trouwens nog hoezeer de eigen achterban daar prijs op stelt. Denk maar aan de amendering van het ontwerp-verkiezingsprogramma dat in 1993 verscheen. De artikelen over het buitenlands beleid begonnen aanvankelijk met de stelling dat Nederland een open economie heeft en dat het buitenlands beleid de voorwaarden moet scheppen voor de gewenste sociaal-economische ontwikkeling in eigen land. Dat was de achterban van het CDA niet christen-democratisch genoeg. Zij wist via massale amendering te bereiken dat de buitenlandparagrafen zouden openen met de stelling dat de bevordering van publieke gerechtigheid een integraal onderdeel is van het buitenlands beleid en hoge prioriteit heeft. In het definitieve CDA-programma kwamen het uitbannen van hongersnood en armoede en het scheppen van omstandigheden waarin mensen als verant-

woordelijke personen tot hun recht komen en landen een volwaardige positie kunnen innemen in de wereldeconomie, bóven de Nederlandse belangen.

Mensen serieus nemen

Het rapport 'Nationaal belang; Over de bruikbaarheid van het begrip voor een liberaal buitenlands beleid' van de Teldersstichting wil de belangen van individuen tot uitgangspunt nemen. Daarmee lijkt het op het eerste gezicht burgers serieus te nemen. Zij zouden het beste gediend zijn met een regering die in het internationale verkeer uit is op de bescherming van hun fysieke veiligheid, hun bestuurlijke instellingen en hun belangen als producent en consument. Tegelijk zegt de schrijver: "Liberalen gaan ervan uit dat de staat zich niet op het bereiken van een bepaalde invulling van het menselijk geluk moet richten, maar zich moet toeleggen op het verstrekken van de faciliteiten waarmee burgers zelf een gelukkig leven kunnen opbouwen."²¹ Toch geeft hij een bepaalde invulling van het menselijk geluk: fysieke veiligheid, een democratisch bestel en produceren en consumeren. Voor meer hoeft de staat voor hem niet op te komen. De rest is franje.

Waarom het steunen van de nationale economie – het afbreken van handelsbelemmeringen, en het openhouden van de toegangswegen tot handelspartners en de doorgangsroutes voor het (handels)verkeer – tot de harde kern van het nationale belang hoort, wordt in het VVD-rapport niet nader gemotiveerd. Waarschijnlijk, omdat deze liberalen in de VVD zó na aan het hart ligt, dat dat niet nodig is. De enige reden die wordt aangevoerd waarom de VVD handelsbevordering als derde element

van het nationale belang noemt is dat "dergelijke maatregelen beogen de nationale welvaart te verhogen, zonder dat ze in het nadeel zijn van bepaalde burgers of economische sectoren"²²

Het is nog maar de vraag of burgers daarmee 'zelf een gelukkig leven kunnen opbouwen'. Als een onderneming het afbreken van handelsbelemmeringen aangrijpt om de productie naar andere landen te verplaatsen is dat wel degelijk 'in het nadeel van bepaalde burgers of economische sectoren'. Is het in het nationale belang, als in Nederland het niveau van sociale zekerheid of de graad van milieubescherming naar beneden moet worden bijgesteld, om als land concurrerend te blijven? Niet in de definitie van Van Schie. Dat zijn weer die 'onzuivere elementen' die maar liever buiten de discussie gehouden moeten worden. In dat opzicht worden de belangen van de burgers niet serieus genomen.

Zij worden alleen maar beschouwd als burgers van de staat en als producenten en consumenten in de economie. Mensen worden in het VVD-geschrift niet voor vol gezien, omdat andere vormen van maatschappelijke betrokkenheid als irrelevant voor, als 'onzuivere elementen' in, het nationale belang worden afgedaan. Als de welvaart gediend is met exportbevordering, waarom zou het welzijn dan niet gediend zijn met bevordering van maatschappelijke betrokkenheid? Bedrijven die exporteren zorgen voor werkgelegenheid. Vakbonden die samenwerken met partners in andere landen doen ervaringen en inzichten op waardoor zij ook hier sterker staan. Kerken zoeken hun oriëntatie van nature buiten het staatsverband. Universiteiten en onderwijsin-

stellingen kunnen nauwelijks meer zonder internationale contacten. De rechtsorde in Nederland vraagt ook voortdurende kritische begeleiding door organisaties die internationale netwerken hebben. De nationale economie wordt door de regering ondersteund door de internationaal politieke inzet voor het afbreken van handelsbelemmeringen en de bevordering van de export. Dat is terecht en noodzakelijk. Op vergelijkbare wijze moet de betrokken samenleving door de regering worden ondersteund door de internationaal politieke inzet voor ontwikkelingssamenwerking, de naleving van mensenrechten, de bescherming van het milieu.

Dat heeft niets te maken met de 'export' van waarden, zoals Van Schie meent.²³ Dat heeft alles te maken met internationale publieke gerechtigheid, met het recht doen aan armen en onderdrukten over grenzen heen, met het honoreren van maatschappelijke betrokkenheid en met een realistische inschatting dat een internationale omgeving die meer blijk geeft van gerechtigheid ook ten goede komt aan de Nederlandse samenleving, aan het nationale belang. Het is een grove miskenning van de Nederlandse burgers om te schrijven, zoals Van Schie doet, dat zij daar geen 'direct gemeenschappelijk belang' bij hebben.²⁴ Dat maken zij zelf wel uit. Mensen moeten ten volle serieus worden genomen: in de ontwikkeling van de democratische rechtsstaat, in de sociaal- economische ontwikkeling, als betrokkenen in de *civil society*.

Als de lijn van het geschrift van de Teldersstichting wordt overgenomen door de VVD – en de zegen van de heer Bolkestein lijkt het te hebben – zal deze partij wel het meest gelukkig zijn met het buitenlands beleid zoals dat thans door minister Van Mierlo van Buitenlandse Zaken gevoerd wordt. Hem wordt, zelfs door D66, verweten de mensenrechten ondergeschikt te maken aan nationale en economische belangen van Nederland. De eigen D66-achterban is ervan overtuigd dat zijn voorgangers Kooijmans en Van den Broek 'aantoonbaar meer hebben gedaan' voor de mensenrechten dan Van Mierlo.²⁵ Een opmerking van Van

---

**Zou de VVD een
blinde vlek hebben
voor de
mogelijkheid dat
nationale belangen
voor sommigen in
het licht van
waarden worden
beoordeeld?**

Schie is in dit verband veelbetekend: zodra het gaat om doelstellingen die niet door het nationaal belang zijn ingegeven (mensenrechtenbeleid, ontwikkelingssamenwerking) moet de effectiviteit van het beleid extra zwaar in de besluitvorming wegen. Het is een raadsel waarom de opdracht tot effectiviteit niet juist van toepassing zou moeten zijn op het punt van de verzekering van de fysieke veiligheid,

de binnenlandse rechtsorde of de internationale economische betrekkingen.

Slot

De auteur heeft getracht te komen tot een definitie van het nationale belang, die zo strak is afgebakend, dat het kan dienen als grootste gemene deler. "Op die wijze zullen weinig Nederlanders moeite hebben met wat zich binnen de lijnen van het nationale belang bevindt (hooguit zullen er mensen zijn die méér binnen die lijnen willen brengen), zo-

dat er waarlijk van een *nationaal* (cursivering van Van Schie, ThB) belang kan worden gesproken.²⁶ Het geschrift 'Nationaal belang, over de bruikbaarheid van het begrip voor een liberaal buitenlands beleid' van de Teldersstichting is dan ook in een patriottisch rood-wit-blauw uitgevoerd.

Als van christen-democratische zijde gepoogd moet worden om het nationale belang te definiëren, bieden eerder opmerkingen van professor en oud-minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans een goed aanknopingspunt. In het CDA-Jaarboek 1994-1995 schreef hij dat dit aan de ene kant inhoudt het scheppen van zo gunstig mogelijke voorwaarden in de internationale verhoudingen om de Nederlandse samenleving naar eigen inzicht overeenkomstig de waarden van publieke gerechtigheid in te richten. Maar tegelijk omvat het de effectieve inzet voor een internationale omgeving waarin meer sprake is van respect voor de mensenrechten, democratie, beginselen van de rechtsstaat, economische en ecologische ontwikkeling. Ook dat is in het belang van de Nederlandse samenleving. Andersom is het van belang voor de internationale rechtsorde dat er staten zijn die zich voor die doelstellingen inzetten.²⁷

De grootste gemene deler, die Van Schie in het geschrift van de Teldersstichting presenteert, is van principieel andere strekking. Het kan zijn dat een beleid gebaseerd op nationaal belang en ontdaan van onreine elementen de 'zindelijke burgerheren' in de VVD aanspreekt. Ons in ieder geval niet.

Drs. Th.B.F.M. Brinkel, stafmedewerker van het Wetenschappelijk Instituut voor Het CDA.

Noten

1. P.G.C. van Schie, *Nationaal belang, Over de bruikbaarheid van het begrip voor een liberaal buitenlands beleid*, uitg. Prof. mr. B.M. Teldersstichting, 's Gravenhage 1996.
2. *Nationaal belang*, 1.
3. *Nationaal belang*, 39.
4. *Nationaal belang*, 45.
5. *Nationaal belang*, 48/49.
6. *Nationaal belang*, 53.
7. *Nationaal belang*, 55.
8. J.P.H. Donner (rapporteur), *Europa, wat nu?*, uitg. Wetenschappelijke Raad voor het Regeeringsbeleid, Den Haag 1995.
9. *Europa wat nu?*, 94.
10. P.G.C. van Schie, *Nationaal belang, Over de bruikbaarheid van het begrip voor het buitenlands beleid*, Prof. mr. B.M. Teldersstichting, 's Gravenhage, 24.
11. *Nationaal belang*, 48.
12. *Waarheid en waardigheid, civil society en samenwerking in Europa*, uitg. Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Den Haag 1996, 236.
13. Zie de reactie van Yvonne van Rooy in *NRC/Handelsblad* van 10 februari 1996.
14. Henry Kissinger, *Diplomacy* (New York) 811, 834.
15. P.G.C. van Schie, *Nationaal belang, Over de bruikbaarheid van het begrip voor het liberaal buitenlands beleid*, uit. Prof. mr. B.M. Teldersstichting, 's Gravenhage, 48.
16. *Nationaal belang*, 45.
17. *Nationaal belang*, 54/55.
18. *Nationaal belang*, 48.
19. *Waarheid en waardigheid, civil society en samenwerking in Europa*, uitg. Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Den Haag, 1996, 29.
20. P.G.C. van Schie, *Nationaal belang, Over de bruikbaarheid van het begrip voor het liberaal buitenlands beleid*, uitg. Prof. mr. B.M. Teldersstichting, 's Gravenhage, 47.
21. *Nationaal belang*, 48.
22. *Nationaal belang*, 49.
23. *Nationaal belang*, 53.
24. *Nationaal belang*, 53.
25. *Het parool*, 14 maart 1996.
26. P.G.C. van Schie, *Nationaal belang, Over de bruikbaarheid van het begrip voor het liberaal buitenlands beleid*, 's Gravenhage, 1996, 53.
27. Dr. P.H. Kooijmans, 'Geloofwaardigheid waarden in het geding', *CDA-Jaarboek 1994-1995*, Den Haag 1994, 130-138.